

revije *Vipecker Raiphan*, *Revue für Medientransformation* 1981–84. Od 1988 do 1998 ustvarja multimedialne svetlobne instalacije s hologrami, videom in računalniškimi animacijami. Od 1992 živi v Essnu, kjer je član upravnega odbora Design Zentrum Nordrhein Westfalen/Red Dot Design Museum in od 2018 poslovodja pri Red Dot.

Njegova prva samostojna fotografska razstava je bila 1977 v Likovnem salonu Kočevje. Pozneje se je udeležil festivalov in razstav, med drugim v Baslu (FotoKopie – Fotografie und Imitation 1989), Berlinu (Räume aus Licht 1991, Holographic Network 1996), Dortmundu (Reservate der Sehnsucht 1998), Essnu (LichtFormen 1993), Hamburgu (Feuer Erde Wasser Luft 1993) Hannoveru (Fotovision 1988, Die aufgehobene Zeit – W. H. Fox Talbot 1989, EXPO 2000 1996), Genovi (MEDIARtE 1983), Jeni (Botho-Graef-Kunstpreis der Stadt Jena 1998), Karlsruheu (Multimediale 2 1991), Kasslu (Photo Recycling Photo 1982, Ausstellung auf Plakatwänden 1982), Ljubljani (Galerija GT 1990, Nove tendence v nemški holografiji 1991, Oko in njegova resnica 2001, Signature – kompoziti fotografij in besedil 2015, Ljubljana se klanja Sloveniji III: Kočevje 2019), Melbournu (The Antipode Media Arts 1992), Montrealu (Image du Futur 1990 in 1991), Osaki (AU International mail art exhibition 1984), Osnabrücku (Experimental Film Workshop/Europäisches Medienkunst Festival 1983–1990), Perugii (Olografia, Holografie, Holography, Avanguardia dell'Arte Olografica 1992), Ribnici (Prepoznati in razpoznati 2006, Expatrioti I 2010, Expatrioti II – Vse svoje nosim s seboj 2013) Wrocławu (Film poza kinem 1985) in Zagrebu (westeast 6 1981, Media-Scape 1991) in ponovno v Kočevju (DASEVIDIDASENEKIDELA 1980, Kočevje 2000–2040: fotoesej v štirih dejanjih, prvo dejanje 2001, drugo dejanje 2011, Signature. Kar obstaja, kar se prigodi, kar pripoveduje 2022). Zastopan je v zbirkah Zentrum für Kunst und Medientechnologie, Karlsruhe, Skulpturenmuseum Glaskasten, Marl, Kunstmuseum Moritzburg, Halle (Saale), Museum of Holography Chicago, MIT Museum, Cambridge, Moderna galerija Ljubljana, Galerija Miklova hiša, Ribnica, Pokrajinski muzej Kočevje.

Vito Oražem in Lela B. Njatin
SIGNUM PUNCTUM
10. 5.–8. 6. 2024

MMC KIBLA/KiBela, Ulica kneza Koclja 9, Maribor
Odpiralni čas: od ponedeljka do petka od 10. do 18. ure, v soboto od 10. do 14. ure

Vito Oražem in Lela B. Njatin

SIGNUM PUNCTUM

10. 5.–8. 6. 2024

MMC KIBLA/KiBela

Povedi in pogledi

Lela B. Njatin s črkami, besedami, stavki in **Vito Oražem** s fotografijami, motivi, svetlobo sestavljata mozaike bralno-glednih kompozitov, ki v različnih številih, in sicer od 2 do 5 oziroma 6, skladata vizualno pomensko kompozicijo, ki se izgrajuje z interakcijo zapisanega in posnetega v signalno točko, v *Signum punctum*, kot sta naslovlila razstavo. Dvojnost se transformira, preobrazi, evoluirata v enovitost, v kateri oba medija odkrivata sporočilnosti drug drugega in se po svojih lastnih, imanentnih poteh konkretizirata in abstraktizirata v singularnosti elementarnega in metafizičnega, dokumentarnega in fiktivnega, zunanjega in notranjega, a v vsakem primeru njunega intimnega zaznavanja telesno-duhovnih okolij, ki jim bodisi prisostvujeta bodisi jih mislita.

Lela B. Njatin je v reviji *Sodobnost* (št. 4/2024) o njunem sodelovanju za naslovom *Zaupanje v imenu umetnosti* (spomin na genezo neke strukture) zapisala: »Oba, Vito Oražem in jaz sva odraščala v Kočevju. Povezali sta naju volja do razpravljanja in ljubezen do umetnosti. Najprej sva razpravljala o umetnosti. Potem sva kdajpakdaj tudi kaj ustvarila skupaj. Kar se nadaljuje, tudi zdaj, ko on že dolga desetletja živi v Essnu, jaz pa v Ljubljani. Vito v glavnem ustvarja fotografije. Jaz pa največkrat literarna besedila. Morda. Saj ne veva toliko drug o drugem. Povezana sva v zaupanju, naslonjenem na dolgoletno izmenjavo idej. Marsičesa zaradi tega zaupanja posebej ne pojasnjujeva drug drugemu.

Ko me je nekega dne nagovoril, da bi zoperstavila njegove fotografije in moja besedila v skupnem umetniškem projektu, se nisem obotavljala. Zaupala sem mu pač. Nisem se spraševala, ali so najina izhodišča refleksije umetnosti usklajena. Zadostovala mi je njegova želja opozoriti, da tako v fotografiji kot v besedilu obstajajo pomensko nedorečeni deli – signature, ki nas lahko napotujejo k smislu umetniškega dela. In že sem pristala, da bova skupaj raziskala te signature in upala uzreti smisel tega početja. To raziskovanje je nato potekalo spontano po mehanski metodi fizičnega sopostavljanja fotografij in besedil. Brez posebne razprave sem z besedili, ki sem jih napisala prav s tem namenom, sprti odgovarjala na fotografije, ki mi jih je predložil.

Potem ko sva to nekajkrat ponovila – zdelo se nama je, da je nastala serija – sva se vendarle pogovorila in ugotovila, da se je narativna funkcija fotografij in besedil okrepila, čeprav so obdržali svojo avtonomnost. Za umetniški format, ki sva ga tako soustvarila, sva našla ime: kompozit. [...] Takrat sva ugotovitev, da je v fotografski signaturi nekaj neposredno fotografskega, nekaj, kar se izmuzne popolnemu ubesedenju slike, podala kot avtorizirano repliko (Weißborn dixit). Po jezikovni analogiji bi najbrž lahko rekli literarna signatura tistemu mestu v semantični strukturi literature, kjer se literarnost izmika popolnemu razvidu besedila.«

Ubesejene podobe in upodobljene besede. Črke in stavki, zgodbe in pogledi, studenci misli, izviri svetlobe. Čebri zavesti in posode spominov. Utrinki v mozaikih naše prepletenosti med

predstavljam in zamišljenim, stičišče neizrekljivega v središču zgodbe. Pripovedi. Sprehodi po stvarnosti in po pomnikih stvarjenja. Skozi prostor-čas, po prostorih čutenja in obstoja. Življenja. Slike. Znaki. Trenutki. Časni v preteklosti, brezčasni v sedanjosti. Hipni in ujeti. V vidno in izrekljivo. V obstoječe in gibljivo. V celovitost in enovitost.

Dvojina, dvojnost opazovanja, dvoumnost in preprostost, prostranost in čistost sklapljajo besedilo s sliko, fotografijo razprejo z zadrigo, odprejo z gumbi in jo spustijo ujeti čas v zgodbi, v tistem neskončnem prostoru, v katerem se obzorji stakneta. Na razstavi je to iskanje stikov med besedo in sliko naloga obiskovalca in obiskovalke, da se prelevi v hkratnega gledalca, gledalko in bralca, bralko, iščoč znake, simbole, strukture, racionalno in asociativno razvozlavajoč rebusne »teze« in »antiteze« do katarzične »sinteze«, ko nam v pomenski luči obeh medijev zasveti žarnica spoznanja, ki se ob prikazanem resničnem svetu umetnin uzre v odsevu sveta vsakega posameznika in posameznice kot (samo)refleksija.

Kompoziti fotografij Vita Oražma in literature Lele B. Njatin vzpodbujajo in sprožajo sposobnost opazovanja in vrednotenja lastnih kognitivnih, čustvenih in vedenjskih procesov po eni strani, medtem ko po drugi strani preizkušajo tudi našo zavzetost in vztrajnost pri raziskovanju drobnej razstavljenih del in njihovih medsebojnih notranjih korespondenc in inherentnih svetov obeh medijev in ustvarjalnih pristopov v skupne, koherentne in konsistentne zgodbe. Skupek dveh izraznih oblik bi lahko imenovali tudi vizualna proza oziroma prozna vizualnost, čeprav sta oba elementa ločena, kar pa se zdi le na prvi pogled in prvo misel. Če gremo mimo. Šele ko se mi prižgejo druga, tretja, četrta, peta ... iskra, zažarijo zvezde njunega Vesolja, v katerega sem ne samo povabljen in dobrodošel, ampak tudi zaželen in nujen kozmonavt.

Ob eni izmed prejšnjih razstav, ki sta jo postavila na Instagram, se sprašujeta: »Kaj/kar beseda prispeva k fotografiji, kaj/kar fotografija prispeva k besedi.« Preko udeležbe oz. odziva obiskovalcev sta na platformi »hotela ugotoviti, kako komunikativno je "tisto več", kar nastane, če povežemo fotografijo in besedilno enoto, torej "tisto več" od načina, v katerem obstaja v fotografiji sami zase ali besedilni enoti sami zase«. Z analognim formatom sta v času pandemije »posegla« v digitalno okolje in samosvoje povezala analogno in digitalno, kar je lahko v času, ko je domala vsaka električna naprava tudi digitalna, lahko tudi diskutabilno.

Njuna vizualno-besedna umetnost je izrazno subtilna in večpomenska: včasih besede potegnejo podobo v melodijo, drugič podoba pritegne besede v ritem. Vzajemnost obeh elementov in interakcija z ostalimi vplivi v prostoru, kjer so njuna dela nameščena, odzvanja v zvočno-vizualni harmoniji, ki jo sestavljamo s svojo prisotnostjo. Dvojnost »medijev« vzpostavlja dialog, kot bi se s pogledom in sluhom, z mislimi in s čuti znašli v resničnih in hkrati vzporednih svetovih, kjer besedilo postane tudi vizualno in s fotografijo sestavlja samosvoje, intimno zaznane metapomene, s čimer se soočenje z njunimi deli prelevi v individualno meditacijo.

Obenem lahko tudi besedilni del jemljemo kot vizualnega, saj vsebuje grafične elemente, ki nadgrajujejo osnovno estetiko z mimikrijo, zakrivanjem in skrivnostnostjo. V procesu intertekstualnosti in interpikturalnosti se obe plasti prekrivata, in kot lahko imajo fotografije več pomenov, je enako tudi z besedami. Četudi se zdijo razumljive, še posebej, ko so napisane, niti same niso (praviloma) enopomenske, v raznih besednih zvezah pa lahko živijo veliko življenj, za kar razstava od gledalcev/bralcev pričakuje aktivacijo vtisa, prepoznavanje namigov in razmislek.

Za epilog pa naj bo Lelin zaključek iz revije *Sodobnost*: »[...] umetnosti ne zaupam le radikalno, ampak ji zaupam tudi absolutno. Zaupam namreč, da ne bo konstitutivno udeležena v ultimativnem koncu človeštva, ex uno ad plures je mogoče povzeti: "Ognja prepoln, poln sil, neizrabljen k pokoju bom legel" (Kosovel *dixit*) – O, umetnost, ti ognjena sila! – In v imenu umetnosti ...«

– Peter Tomaž Dobrila

BIOGRAFIJI

Lela B. Njatin je samozaposlena interdisciplinarna ustvarjalka sodobne umetnosti in književnica, doktorica znanosti, univ. dipl. filozofinja in lit. komparativistka. Živi v Ljubljani. V svojih delih pogosto povezuje likovno in literarno, večinoma pa se kreativno giblje med različnimi umetniškimi mediji, pri čemer uporablja pristope in materiale zunaj tradicionalnih parametrov.

Kot vizualna umetnica je leta 1980 prvič nastopila na skupinski razstavi *Desevididasenekidela* v Likovnem salonu v Kočevju. 2013 – njena prva samostojna razstava *Nisem hotel videti, a uvidel sem* v Galeriji Vžigalica/MGL, Ljubljana. Najpomembnejše samostojne razstave: 2015 – *Djevojka sa pištaljkom*. *Koliko drugih je u meni, koliko mene je u drugima* v Institute for Contemporary Art, Zagreb; 2020 – Anatomija domoznanstva v Galeriji P74, Ljubljana; 2023 – *Mestni vrh. Fiksiranje točke III* v Galeriji Gallery, Ljubljana. Nekatere izmed selekcioniranih razstav: 2012 – *Življenjski krog* (Evropska prestolnica kulture Maribor, postavljeno v Murski Soboti); 2016 – *Narod si bo pisal sodbo sam* (51. Borštnikovo srečanje, Maribor); 2019 – *Tukaj. Nekoč in danes* v Dvorcu Novo Celje (ZKTŠ Žalec); 2022 – *Vračanje pogleda* (MGML/Cukrarna, Ljubljana), *Odtisi in vtisi 2* (MGLC, Ljubljana) in *Majski salon: Modra črta – od renesanse do novih medijev* (ZDSLJU, Ljubljana; postavitev v KIBLI PORTAL v Mariboru); 2023 – *Majski salon: Misterij Gea* (ZDSLJU, Ljubljana; postavitev v Zasavskem muzeju v Trbovljah) in 2023/24 – *Vedno na voljo* (Moderna galerija, Ljubljana).

O njenem vizualnem delu sta bila posneta dva dokumentarna filma: 2014 – *Strelji v Kočevju* (režiser Rudi Uran), produkcija Studio Kramberger Uran, Maribor, in 1983 – *Linije sile* (režiser Marijan Osole), produkcija ŠKUC–FORUM, Ljubljana. Spletišče: <http://lelabnjatin.si>

Vito Oražem je rojen 1959 v Ljubljani, do leta 1978 je živel v Kočevju, nato je študiral medijske znanosti, fotografijo, literarno teorijo in umetnostno zgodovino v Münstru, Kasslu in Osnabrücku, Magister Artium (MA). Od 1972 se ukvarja s fotografijo, vmes še z mail-artom, eksperimentalnim filmom, kserografijo in holografijo. Od 1980 predavanja in strokovni članki o medijem-imanentni estetiki, tudi članki o drugih avtorjih, npr. o Michaelu Najjarju 2001, Duanu Michalsu 2004, Jochenu Gerzu 2006, Ilki Lauchstadt 2009, Stanku Oražmu 2014, Šu Bingju 2020, soizdajatelj